Людмила ОХОЦЬКА

… ЯК ДУХОМ СТАНУ – Я ДО НИХ ПРИЛИНУ…

Я з вами жив, страждав і плакав з вами,

Хто благородний – рідним був мені;

Тепер вас кидаю, рошу сльозами

Свої останні нещасливі дні.

Мого тут спадкоємця не лишиться

По лірі, ні по імені моїм.

Ім'я моє пройшло, як блискавиця,

І в майбутті розтане, ніби дим.

Оповісте ви тільки, друзі милі,

Що я вітчизні молодість оддав,

Був корабель в бою – я при вітрилі,

Пішов на дно – і я з ним потопав.

Колись, про долю батьківського краю

Задумавшись, сучасник скаже мій,

Що духа плащ не вижебраний мною –

Він витканий у славі родовій.

Хай друзів гурт, як ніч впаде безкрила,

Поета серце спалить на вогні

І тій дадуть, яка його родила,

Це ваша доля, матері земні…

Хай друзі з келихами в ту годину

Мене в речах згадають негучних.

Як духом стану – я до них прилину,

А Бог не пустить – не прийду до них…

Юліуш Словацький «Мій заповіт»

(Переклад Максима Рильського)

Цьогоріч перший листопадовий поранок видався туманно-вологим, оповитим густим димом, що його пронизливий осінній вітер видмухував із комінів затишних, ще сонних, кременецьких осель. Католицька громада міста збиралася на північному схилі Воловиці – на понад столітньому Польському кладовищі, поволі заповнюючи простір біля склепу-каплички родини Мочульських. Тут, традиційно, як і завжди у День Усіх Святих, відбулася свята меса. Богослужіння торжества провів ксьондз-настоятель кременецького католицького костьолу Святого Станіслава отець Лукаш Грохля. Для римо-католиків 1 листопада – одне із найвищих за церковним рангом свято, що неодмінно асоціюється із кладовищем, запаленими лампадками, літургічним співом та, найголовніше, молитвами. Молитвами не лише за канонізованих і неканонізованих святих,

а й за своїх найближчих, родичів та друзів.

Після меси парафіяни рушили хресною ходою до відновленої фігури-хреста, який знаходиться на пагорбі, у тзв. новій частині кладовища. Чим вище підіймалася процесія, тим ближчими до сірого, затягнутого щільними хмарами неба ставали молитви за священників; за загиблих та помордованих на війнах, зокрема і на теперішній війні на Сході України; за наших предків, родичів, друзів; за усіх померлих загалом, адже далеко не до усіх могил на старовинному кладовищі, яке займає близько 1,5 га площі із майже 2500 поховань (з них збереглося приблизно 900), могли прийти рідні для вшанування пам'яті померлих.{joomplucat:35 limit=8|columns=4}

Коли я зашкарублими від холоду пальцями запалила лампадки на могилах свого тата і прапредків, здалося, що маленькі миготливі вогники, чудернацько витанцьовуючи, поволі розсіюють залишки вранішнього туману, зігрівають. Пригадалося, як колись зі мною, малою, тато приходив на це ж місце, щоб прибрати могили дідуся і бабусі. Приголомшило мене тоді кладовище, а особливо височенні берези, такі зосереджені, тихо-спокійні, які навіть не ворушили віттям, проте, відчувалося, стиха перемовлялися про все, що побачили отут і тепер виступали в ролі берегинь спокою, тиші та пам'яті про душі тут спочилих. Почуття часу тоді зовсім зникло, а на його місці з'явилося зовсім інше – вражаюче абсолютне безголосся, всеосяжне, із затертими початком та кінцем. Признаюся, що більше ніколи на жодному кладовищі не доводилося мені відчувати таку містичність, таку тонку грань, що розділяє нас із засвітами, куди зникають душі померлих. До речі, ще на початку минулого століття серед людей існувало вірування, що 1 листопада померлі душі обов’язково відвідують свої домівки, перебуваючи у печах, тому розпалювати піч чи щось пекти у ній у цей день заборонялося.

Хоча День Усіх Святих вважається радісним святом зустрічі із тими, кого з нами нема, ми, працівники музею Юліуша Словацького, із сумом промовляли слова молитви біля могил двох наших колег по роботі, які до болю передчасно відійшли. Звичайно, що не могли ми й не помолитися за нашого патрона, нашого геніального земляка, всесвітньо відомого польського поета-романтика Юліуша Словацького. Знаємо, що Словацький помер в 1849 році у чужому для нього Парижі. Згодом його прах було урочисто перенесено з французького кладовища Монмартр до Польщі, у Краків, де він і знаходиться у саркофазі на Вавелі. Проте, останні роки свого життя, починаючи від 1845, коли поет у листопаді зрозумів, що серйозно захворів на сухоти, і аж до смерті – Словацький мріяв повернутися у свій рідний Кременець, хотів спочити на Туницькому кладовищі (Католицького ще не було) біля дідуся і бабусі Янушевських. Поет сумував за містом свого дитинства. Він знав про його магічну силу. Зрештою, і сам Юліуш, пройшовши шлях романтичного поета-лірика, поета-патріота, стає поетом-містиком. Особливо актуальною для Словацького-містика була його «розмова з Богом». Так поет

називав найважливіший, на його думку, хоч і невеликий за обсягом, твір свого життя – «Генеза з Духа», який Словацький написав, відпочиваючи у Верхній Нормандії, у Дьєпп, на морі. Сидячи в місцевому костьолі чи ночами на скелях, романтик згадував, як тонув в думках про Бога, як невпинно працював над собою, над своїм духом, який відчував біль усього світу, але допомогти йому, цьому світові, ще не міг. Як згадує близький друг Юліуша, Зигмунт Фелінський, - Словацький-містик багато роздумував про роль поета для цілого світу, про людське призначення, стосунки душі з невідомими світами, про місію окремих людей і народів. В певному сенсі джерелом імагінацій генія можна назвати Кременець, адже в останні роки життя його часто відвідували напрочуд містичні сни – здебільшого речі, околиці і особи, пов'язані із Кременцем, приходили до Словацького у дивному світлі, незвичному ракурсі та несподіваних проявах. Кременець завжди був периферійним, невеликим містечком з таємничою енергетикою, зі своєю багатогранною полікультурністю, з магічною силою, котра притягувала і притягує надалі. Пам'ятаємо, що магію цю підсилили теж думки і вчинки наших великих земляків. Віримо, що їх життя, так само як життя усіх наших предків, їх зусилля, не щезли, не пройшли безслідно, а, як пообіцяв Юліуш Словацький в останніх рядках свого поетичного заповіту:

… Проте фатальна сила буде жити,

Якою я чоло своє повив,

І вас гнітити буде, щоб зробити

З вас ангелів – із хліба з'їдачів.